

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Et primo, vtrum virtus humana sit habitus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

per actus circa idem, terminat habitus secundum latitudinem in-

D. 676

te finem. Augmentum vero per actus circa aliud, terminat idem

habitus secundum latitudinem extensivam, quam conitit condi-

QVAESTIO LV.

De virtutibus, quantum ad suas essentias, in quatuor articulos divisas.

Onsequenter considerandum est de habitibus in speciali. Et quia habitus, ut dictum est, distinguuntur per bonum & malum, primo dicendum est de habitibus bonis, qui sunt virtutes, & alia eis adiuncta, scilicet dona, beatitudines, & fructus. Secundo, de habitibus malis, scilicet de vitiis, & peccatis.

A habitus relationem conformitatis, seu coexistentie ad rectum di-

ctamen, tenet, quod idem numero habitus immutatus in se, de no-

virtute fit virtus, imo genus cum ratione erronea, post fit virtus:

nec hoc aliter probat, nisi quia habitus abstinentie genus ex ac-

tibus abstinentie elicitis sine prudentia, aut cum erronea ratio-

ne, postmodum adue-

niente recta ratione, nulla facta mutatio-

ne circa illam qualita-

tem in se, quae est ha-

bitus abstinentie, de-

non virtute fit vir-

tus: & post hoc con-

firmitur, quia non ef-

fect opus generari in

illo alium habitum, ut

esse abstinentis:

Hac autem positio re-

pugnat & de divina

authoritate, & veritati.

authori quidem, quia

aperte in hac questio-

ne, quam de essentia

virtutis vocat, diui-

dendo tractatu hunc,

postquam tractavit

de habitu, ponit vir-

tutem ut sic, esse habi-

tum, ut in hoc patet

art. & in ult. artic. ex-

presse dicit, quod ha-

bitus est genus pro-

pinquum virtutis: quorum nihil est

verum, si virtus mor-

alis ut sic, adveniret

huic habitui mutato,

ut patet. Veritati au-

tem: quia habitus il-

le, qui est virtus mor-

alis, habitus appeti-

tum ad sequelam ratio-

nis ex sua essentia.

Ad cuius evidentiam

prima est de ratione

recta. Est enim duplex, quaedam respectu proprii finis ipsius virtutis

moralis, qui est bonum rationis in tali materia, quod est me-

diu in tali materia determinatum ratione: sicut medium in ci-

bo & potu est finis abstinentie proprius. quaedam vero respectu

finis extrinseci, prout vita aeterna est finis, ad quem fides formata

ordinat abstinentiam. In proposito non est sermo de ratione recta

secundo modo: quia ipse Scotus expresse loquitur de prudentia,

seu actu eius, quae est recta ratio medij virtutis moralis: ut patet

in 2. Ethic. ex definitione virtutis. Constat autem quod attingere

Inf. q. 56. ar. 3. cor. Et 2. di. 27. ar. 1. Et 3. di. 23. q. 1. ar. 3. q. 1. & 3. Et ver. q. 1. ar. 1. * Lib. 1. text. 116.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtus humana sit habitus.

AD PRIMVM sic proceditur.

Videtur, quod virtus hu-

mana non sit habitus. Virtus n.

est vltimum potentie, ut dicitur

in 1. de celo: sed vltimum vni-

us cuiusq. reducit ad genus illud,

cuius est vltimum. sicut punctum

ad genus linee ergo virtus non re-

ducitur ad genus habitus.

¶ 2. Preter August. dicit in 2. de li-

veritatis, duae sunt aduertendae distinctiones. prima est de ratione

recta. Est enim duplex, quaedam respectu proprii finis ipsius virtutis

moralis, qui est bonum rationis in tali materia, quod est me-

diu in tali materia determinatum ratione: sicut medium in ci-

bo & potu est finis abstinentie proprius. quaedam vero respectu

finis extrinseci, prout vita aeterna est finis, ad quem fides formata

ordinat abstinentiam. In proposito non est sermo de ratione recta

secundo modo: quia ipse Scotus expresse loquitur de prudentia,

seu actu eius, quae est recta ratio medij virtutis moralis: ut patet

in 2. Ethic. ex definitione virtutis. Constat autem quod attingere

medium est finis proprius moralis virtutis: Secunda est de esse

actu formalis ipsius habitus qui vocatur virtus moralis: dupliciter

enim intelligitur. Primo, ut ex sua essentia habitus ille reddat ap-

petitum habituum ad actum, & non plus. v.g. abstinentia ad ab-

stinendum. Secundo, ut reddat appetitum habituum ad actum

cum omnibus eius conditionibus suae latitudinis, scilicet ad absti-

nendum quando, ubi, sicut, propter quid, &c. oportet existimare

habitum huiusmodi naturae esse primo modo, fuit causa illius Sco-

tice phantasiae: diffinire autem huiusmodi habitus naturam secun-

do modo, est ratio veritatis, nisi enim appetitus ex natura habitus

temperantiae habitus esset, & iam per modum naturae determi-

natus ad abstinentiam propter bonum rationis quando, ubi, sicut,

quantum ratio expollet, iam appetitus non esset ex tali habita-

ctus, quasi naturaliter obsequens rationi: & sequeretur quod ha-

bens habitum temperantiae, haberet appetitum pugnantem contra

rationem secundum circumstantiam & finem proprium, quod est

contra Philosophum & veritatem. 7. Ethic. & sequeretur quod om-

nes virtutes morales essent scientiae, iuxta opinionem Stoicorum:

& breuiter hoc destruit morale bonitatem, & potes ratiocina-

ri contra hanc phantasiae sic. Habitibus ille, puta abstinentiae, qui

apud te generatus est ex actibus elicitis in rationem erronea op-

positam prudentiae, & postmodum fit virtus moralis immutatus

in se, aut inclinatur ex se ad actus similes prioribus, aut dissimiles:

non dissimiles, ut patet, ergo ad similes: sed similes sunt vitiosi,

quia erronea ratio non excusat, ergo: Praeterea actus ille, ad

quem inclinatur talis habitus, aut est ad medium in tali materia,

aut ad extrema: si ad medium, est secundum se vera virtus mor-

alis, quia sibi conuenit: tota diffinitio virtutis data 2. Ethic. sci-

licet: Habitibus elicitis in immedietate confliens &c. Si ad extre-

terminatur in materialibus formis, & scientifici habitus augmen-

tum extensivum ad maiorem perfectionem extensivam eiusdem

terminatur sic, quod potentia intellectus respectu huius conclusio-

nis actus per ipsum habitum, quae prius non actiue abatur: & eo-

uero, diminuitur ad maiorem scientiam terminatur per hoc, quod

potentia in intellectu respectu scire conclusionis subducitur ab

esse sub illo habi u, consequens est ut habitus augmētatione qua-

si occupet nouam potentiam, seu partem potentiae, & diminutione

quasi relinquitur ac per hoc, non magis contrarietur habitui, ut per

seu vnam potentiam seu partem potentiae, seu potentiam partiali-

ter contrarius habitus, ut occupat aliam potentiam, vel partem, vel

eamdem partialiter, quam, ut dictum est, contrarius in una parte cō-

trarius in altera, proportionaliter, namque haec se habent in indi-

uisibilibus secundum quantitatem molis, partes potentiae, sicut in

rebus materialiter quantis partis quantitate. Hanc autem pro-

portionem partium potentiae subiecti habitus scientifici ad ipsum

habitum tantum facit, ut vti vides hinc euenire, quod habitus geo-

metrici augeri potest intensiue circa quartam conclusionem, &

non erit intensus circa quintam & esset etiam euenire, si quin-

ta non dependere ex quarta. Prouenit namque hoc ex eo, quod fre-

quenti actus circa quartam demonstrationem augere intensiue

habitum, ut per se fit illam partem potentiae intellectus, quae respicit

hanc conclusionem. & non ut per se fit aliam: nec ut dictum est, est

referat, si sit vna & eadem potentia, quae est multae aequialenter, seu

partialiter. Nec suspicis voluntariam aut chimericam esse hanc

partium potentiae subiecti habitus adinventionem, si namque scri-

pta perius ab autore notaueris, inuenies inter alia in quest. 3. o.

art. vi. ad vl. quod etiam in angelis sunt partes potentiae, in quan-

tum intellectus eorum per plures species perficitur, & voluntas

eorum se habet ad plura. quid clarius? Hoc est enim quod dixi-

mus: nam constat quod in quantum intellectus non esset in po-

tentia ad aliam, & aliam demonstrationem, & conclusionem, est

in potentia ad diuersas species, & ad proportionaliter plura, sicut

voluntas, & haec de quarto, & tota hac materia.

¶ Super questionibus quinquagesimaquinta articulum primum.

I. Nar. 1. quest. 55. dubium occurrit ex Scoto in 1. sentent. dist. 17. q. 3. Ipse enim putans uirtutem moralem ut sic, non dicere

differentiam per se distinctam habitus, sed addere super naturam

per

Cap. 19. to. s. & l. retr. & cap. 9.

li. r. 15. co. 1. & 22. c. li. 15. de ciuit. Dei. tom. 5. lib. 31. q. 36. paulo 2. prin. tom. 4.

In pd. qual. no. p. rocul. a prin. tom. 1.

q. 49. ar. 3.

Dii. 72.

transit in uirtutem, sicut nec albedo in nigredinem: sunt. n. contraria. Dicitur ergo, & dicitur, quod uirtus moralis sicut quilibet alia, est essentialiter habitus, sed moralis est habituatiua appetitus ad eliciendum actus quando, ubi, sicut, quantum oportet propter bonum rationis. & quia difficile est esse habituatiua ad eliciendum actum sic circumstantia, ideo difficile est habere habitum uirtutis. & quia habituatiua ad abstinendum, uerbi gratia, & non propter bonum rationis asuefit ex illo habitu ad actum abstinendi, cum tali defectu oportet habitum alium generari, & precedentem corrumpi, si uerus habitus abstinendi inesse debet, quamuis facilius generetur in se disposito uerus abstinendi habitus: ut patet in fine secundi Eth. sicut prodigium habituatiua ad expendendum non propter bonum rationis, & quando oportet & c. si debeat fieri liberalis, non sufficit quod mutetur sola regula ad pp quid oportet, & oportet & c. sed oportet ut fiat una simplex qualitas noua habituatiua ad expendendum propter bonum rationis quando oportet, sicut, ubi & c. & breuiter si quis meditetur, & diligenter rem hac considerauerit, inueniet, quod haec phantasia de uirtute in uirtutem. & conuerso, transferret habitum eiusdem. Idem enim est iudicium de habitu genito ex actibus elicitis cum ratione erronea opposita prudentie, & de uirtuoso: nam in utroque est aliquid conformabile recte rationi. puta actus. & in neutro totum: quia defectuosa circumstantia non est conformabilis recte rationi.

be. arbit. * quod uirtus est bonus usus liberi arbitrii, sed usus liberi arbitrii est actus. ergo uirtus non est habitus, sed actus.

¶ 3 Præterea. Habitibus non memur, sed actibus, alioquin homo meretur continue, etiam dormiendo, sed uirtutibus meremur. ergo uirtutes non sunt habitus, sed actus.

¶ 4 Præter. Aug. * dicit in libr. de moribus ecclesie, quod uirtus est ordo amoris. & in li. 83. q. dicit, quod ordinatio, quæ uirtus uocatur, est fruendis frui, & utendis uti. ordo autem seu ordinatio nominat uel actum, uel relationem. ergo uirtus non est habitus, sed actus, uel relatio.

¶ 5 Præter. Sicut inueniuntur uirtutes humanae, ita & uirtutes naturales, sed uirtutes naturales non sunt habitus, sed potentia quædam, ergo et neque uirtutes humanae.

SED CONTRA est, quod Philo. in lib. Prædicamentorum *, scientia & uirtute ponit esse habitus.

RESPON. dicendum, quod uirtus nominat quandam potentiam per sektionem. Vniuscuiusque. n. per sektionem præcipue consideratur in ordine ad suum finem, finis autem potentia actus est: unde potentia dicitur esse perfecta secundum quod determinatur ad suum actum. Sunt autem quædam potentia, quæ secundum se ipsas sunt determinatae ad suos actus, sicut potentia naturales actiua: & ideo huiusmodi potentie naturales secundum se ipsas dicuntur uirtutes. Potentia autem rationales, quæ sunt proprie hominis, non sunt determinatae ad unum, sed se habent indeterminate ad multa: determinantur autem ad actus per habitus, sicut ex supradictis patet: * & ideo uirtutes humane habitus sunt.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quandoque uirtus dicitur id, ad quod est uirtus. i. uel obiectum uirtutis, uel actus eius. Sicut fides dicitur quandoque id quod creditur, quandoque uero ipsum credere, quandoque autem ipse habitus, quo creditur. unde quando dicitur, quod uirtus est ultimum potentie, sumitur uirtus pro obiecto uirtutis. Id enim in quod ultimo potentia potest, est id, ad quod dicitur uirtus rei: sicut si aliquis potest ferre centum libras, & non plus, uirtus eius consideratur secundum centum libras, non autem secundum 60. Obiectio autem procedebat, ac si essentialiter uirtus esset ultimum potentie.

AD II. dicendum, quod bonus usus liberi arbitrii dicitur esse uirtus secundum eadem rationem, quæ est id, ad quod ordinatur uirtus, sicut ad proprium actum. Nihil

est enim aliud actus uirtutis, quam bonus usus liberi arbitrii.

AD TERTIUM dicendum quod aliquo dicitur mereri dupliciter. Vno modo sicut ipso merito, eo modo quo dicimur currere cursu: & hoc modo meremur actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo, sicut principio merendi, sicut dicimur currere potentia motiua: & sic dicimur mereri uirtutibus & habitibus.

AD QUARTUM dicendum, quod uirtus dicitur ordo, uel ordinatio amoris, sicut id, ad quod est uirtus: per uirtutem enim ordinatur amor in nobis.

AD QUINTUM dicendum, quod potentia naturales sunt de se determinatae ad unum, non autem potentia rationales: & ideo non est simile, ut dictum est *.

ARTICVLVS II.
 Vtrum uirtus humana sit habitus operatiuus.

AD SECUNDUM sic procedit. Vtrum non sit de ratione uirtutis humanae, quod sit habitus operatiuus. Dicit enim Tullius in 4. de Tusculan. * quaestionibus, quod sicut est sanitas & pulchritudo corporis, ita est uirtus animæ: sed sanitas & pulchritudo non sunt habitus operatiui. ergo neque etiam uirtus.

¶ 2 Præter. In rebus naturalibus inuenitur uirtus non solum adagere: sed etiam ad esse, ut patet per Philosophum in primo de celo, quod quædam habent uirtutem, ut sint semper, quædam uero non ad hoc quod sint semper, sed aliquo tempore determinato: sed sicut se habet uirtus naturalis in rebus naturalibus, ita se habet uirtus humana in rationalibus. ergo etiam uirtus humana non solum est ad agere, sed etiam ad esse.

¶ 3 Præter. Philosophus dicit in 7. Physic. * quod uirtus est dispositio perfecti ad optimum: optimum autem, ad quod hominem oportet disponi per uirtutem, est ipse Deus, ut probat Aug. in lib. 2. de moribus. Ecclesie, * ad quem disponit anima per assimilationem ad ipsam. ergo ut quod uirtus dicatur qualitas quædam anime in ordine ad Deum, tanquam assimilatiua ad ipsum: non autem in ordine ad operationem. non igitur est habitus operatiuus.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 2. Ethic. * quod uirtus uniuscuiusque rei est, quæ opus eius bonum reddit.

RESPON. Dicendum, quod uirtus ex ipsa ratione nominis importat quandam perfectionem potentie, ut supra dictum est. * unde cum duplex sit potentia, scilicet potentia ad esse, & potentia ad agere, utriusque potentie perfectio uirtus uocatur: sed potentia ad esse se tenet ex par

Super Quaestiones quædam in articulo secundum & tertium.

IN art. 2. & 3. c. dicitur quod uirtus operatiua dicitur ex merito, in 1. sen. c. li. 17. q. 3. opinante, quod uirtus moralis quantum uirtutis moralis rationem habet, non est operatiua: sed quicquid operatur, facit inquantum est habitus, ita quod nec ex propria ratione uirtus, nec ut subest prudentia, est operatiua: sed, ut dictum est, ratione subiecta, scilicet habitus. In duabus autem contradicere auctoritatibus. Primo in hac materia, quia in presenti articulo determinatur, quod de ratione uirtutis inquantum uirtus est quod sit habitus operatiuus: & in sequenti, quod sit bonus & boni operatiuus. Secundo, in communibus, quia causa secundaria agit apud auctorem non solum uirtute propria, sed uirtute prima: ita quod in aliquid potest uirtute principalis, in quo non potest propria uirtute: super cuius opposito fundare uirtutem. & quia hoc Metaphisici uidentur negotij, ad propositum ueniendum est. Scito igitur, quod quia Scotus moralem uirtutem ut sic, respectum solum posuit adde re ipsam habitum: ideo consequenter negauit ipsam esse operatiuam. & rursum, quia bonitatem moralem actus possunt in solis relationibus debite proportionis actus ad potentiam, obiectum, finem